

6. Al Mansour M. A. Diplomacy of International Crises Management: Kuwait Foreign Policy as a Model (A Survey Study). *Asian Social Science*. 2020. Vol. 16, No. 10. Canadian Center of Science and Education. URL: https://www.researchgate.net/publication/345403709_Diplomacy_of_International_Crises_Management_Kuwait_Foreign_Policy_as_a_Model_A_Survey_Study.

7. Prevention and Mediation / United Nations; Political and Peacebuilding Affairs. URL: <https://dppa.un.org/en/prevention-and-mediation>.

8. Hanson F., Currey E., Beattie T. The Chinese Communist Party's coercive diplomacy. International Cyber Policy Centre. 2020. URL: <https://www.aspi.org.au/report/chinese-communist-party-s-coercive-diplomacy>.

УДК 94:623.438.3"1939/1945":791(47+57)

ТАНКИ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ В РАДЯНСЬКОМУ КІНЕМАТОГРАФІ 1945–1955 рр. (на прикладі фільмів «В горах Югославії» «Сталінградська битва», «Падіння Берліну»)

А. С. Дерев'янка, Є. О. Пшемицька

Анотація. Стаття присвячена дослідженню особливостей зображення радянської та німецької бронетехніки часів Другої світової війни в радянському кінематографі першого повоєнного десятиріччя. Джерельна база представлена кінострічками, що зумовлено специфікою дослідження. Методологічною базою роботи є принципи історизму та неупередженості, методи: хронологічний, історико-порівняльний, контент-аналізу. Обґрунтовано використання зображень техніки для створення візуального образу війни, підтримку наративу про непереможність Червоної армії. Встановлено, що оскільки в радянському кінематографі 1945–1955 рр. залучалась бронетехніка, яка приймала участь в бойових діях, і у зв'язку з тим, що це було перше повоєнне десятиріччя, неточності у зображенні танків відсутні. З'ясовано, що помилки зустрічаються під час співставленні хронології подій та зображеної бронетехніки.

Ключові слова: Друга світова війна, танк, радянський кінематограф.

Дослідження радянської історії неможливе без використання візуального типу джерел, які не лише фіксують та передають, а й інтерпретують та конструюють дійсність. Цінність як історичне джерело становлять художні кінострічки. Ігровий кінематограф пропонує власний образ реальності, може бути віддзеркаленням суспільства, оголювати його внутрішню сутність. Радянські художні кінофільми є не лише твором мистецтва, свідченням епохи, а й засобом пропаганди. У радянських кінострічках 1945–1955 рр. тема Другої світової війни була на першому місці, у тому числі, сюжети присвячені битвам, операціям. Аналіз зображення радянської та німецької бронетехніки часів Другої світової війни в радянському кінематографі 1945–1955 рр. дозволить краще осмислити та висвітлити візуальний образ війни в повоєнному СРСР, сприятиме кращому розумінню політики радянської влади в кіномистецтві.

Мета полягає у з'ясуванні особливостей зображення радянської та німецької бронетехніки часів Другої світової війни в радянському кінематографі протягом 1945–1955 рр.

Хронологічні межі дослідження охоплюють період повоєнного десятиріччя 1945–1955 рр. та обумовлені тим, що з 1956 року починається зміни в кінематографі СРСР, у зв'язку з політикою «хрущовської відлиги».

Історіографія дослідження представлена роботами українських, радянських та зарубіжних істориків присвячених бронетехніці Другої світової війни, битвам, особливостям роботи післявоєнного радянського кінематографа.

Джерельна база представлена переважно художніми кінострічками, що зумовлено специфікою дослідження. Для аналізу та співставлення техніки застосовуються фотографії часів війни з місць битв.

Робота базується на принципах історизму та неупередженості, при написанні роботи були використані загальноісторичні методи: хронологічний та історико-порівняльний. Дані методи дозволили дотримуватись чіткої хронологічної послідовності у висвітленні матеріалів, порівняти зображення радянських та німецьких танків, співставити події та

зображення техніки в кінофільмах. Для аналізу зображень танків застосовується метод контент-аналізу, який передбачає виділення елементів зображення для їх подальшого опрацювання, порівняльного аналізу об'єктів та їх елементів: гармати, башти тощо.

Для проведення дослідження були взяті 3 фільми: «В горах Югославії», «Сталінградська битва» та «Падіння Берліну», які являють собою яскравий приклад воєнних драм, кіноепопей, які виходили протягом 1945-1955 рр.

Кінострічка «**В горах Югославії**» (1946 р.) – спільна югославсько-радянська робота, присвячена боротьбі югославських партизан та Червоної армії проти нацистських військ. В фільмі гіперболізовано та глорифіковано підкреслено кількісну та якісну перевагу об'єднаних югославських та радянських сил. Задля для того, щоб додатково підсилити значення саме Червоної армії в боротьбі з нацистською армією, у фільмі наголошується, що саме Радянський Союз прийшов на допомогу югославським партизанам та врятував їх [1].

Кульмінацією фільму стало входження до Белграду (жовтень 1944 р.) частин Радянської армії та Народно-визвольної армії Югославії.

За результатами аналізу зображень бронетехніки в кінофільмі встановлено, що радянські танки, які рухались за сюжетом на Белград не використовувалась в ході Белградської операції та входження до югославської столиці. Так, у фільмі з'являється наймасовіший танк Другої світової війни **Т-34** (рис. 1), на це вказує відповідна форма башти з раціональними кутами нахилу. Однак, у Белградській операції приймав участь модифікований

Рис. 1. Т-34 («В горах Югославії»)

Рис. 2. СУ-100 («В горах Югославії»)

танк Т-34-85. У фільмі також зустрічається радянська самохідна артилерійська установка **СУ-100** (рис. 2). Вперше СУ-100 була застосована в січні 1945 року в Угорщині й не використовувалась в ході Белградської операції. Схожа ситуація з радянським важким танком **КВ-1 (Л-11) (Клим Ворошилов)** (рис. 3). Танк КВ-1 випускався 3 роки, з серпня

1939 року до серпня 1942 року і брав участь у Фінській війні, отже брати участі в битві за Белград не міг. Припускаємо, що представлені в кінострічці зразки танків було найлегше знайти та використати для зйомок фільму.

Сталінградська битва (1949 р.) – яскраво тенденційний фільм, перша радянська кіноепопея, яка визначала подальші канони подібних кінострічок в Радянському Союзі. Оскільки фільм претендував на певний симбіоз документальності та художнього твору, то в кінострічці доволі легко прослідкувати хронологію подій, присутні батальні сцени, до яких залучали військові підрозділи, військовополонених німців, десятки танків, літаків тощо. У фільмі зустрічається багато зображень карт бойових дій, зазначаються також дані щодо зброї, кількості техніки. Так, подається інформація, що під час радянського контрнаступу було залучено 1140 танків, сьогодні дослідники називають цифру – 1463 танки. У той же час частина сцен битв виглядають нереалістичними й роль Сталіна у війні дуже переоцінена. Сталін виступає буквально військовою іконою, якого слухаються всі генерали, саме він все контролює та вирішує. В двосерійній кінострічці 6 бойових епізодів в ході яких зустрічається радянська та німецька бронетехніка [2; 3, с. 132–134; 4, с. 53–55; 5, с. 161].

Рис. 3. КВ-1 (Л-11) («В горах Югославії»)

Рис. 4. *Pz.Kpfw. IV Ausf. F2*
(«Сталінградська битва»)

«Крупн» та «Рейн-метал». При цьому машини з короткими гарматами одержали позначення F1, а 175 танків з новою зброєю – F2. Ця подія стала поворотним пунктом у долі Pz.IV, який отримав вогневу перевагу над Т-34. З цього моменту функції боротьби з танками супротивника стали переходити від Pz.III до Pz.IV.

Випуск Pz.Kpfw. IV Ausf. F2 продовжувався з квітня до липня 1942 року. На Східному фронті Pz. IV Ausf. F2 з'явилися влітку 1942 року та взяли участь у наступі на Сталінград та Північний Кавказ. Після припинення 1943 року виробництва Pz. III «четвірка» поступово стає основним німецьким танком усім театрах бойових дій.

У фільмі також зустрічаємо **Panzerkampfwagen II (2 cm) Ausführung F** або **Pz.Kpfw. II Ausf. C** (рис. 5) – німецький легкий танк, озброєний 20-мм гарматою KwK30 і кулеметом MG34.

Варто зазначити, що в Сталінградській операції застосовувались також німецькі танки Panzer III, якого ми не зустрічаємо в кінофільмі [6, с. 12, 40; 7, с. 114, 121].

Серед радянських танків зустрічаємо **Т-34**

Рис. 6. *Т-34* («Сталінградська битва»)

Двосерійний фільм «Падіння Берліну» (1949 р.) являє собою кіноепопею в якій відображені битва за Москву, Сталінградська, Курська битви та вхід радянських військ до Берліну. У порівнянні з іншою попередньою проаналізованою кіноепопеєю «Сталінградська битва», в фільмі «Падіння Берліну» набагато більше гротексності, театральності. Увага зосереджена на героїзації Сталіна, генералів та радянських солдат, натомість Гітлер, німецька армія представлені нарочито карикатурно. Фільм був одним з перших знятих у кольоровому форматі, що яскравіше підкреслювало поділ на сили «добра» і «зла». Надмірна театралізованість картини не дає можливості чітко відтворити хронологію подій. Головна мета дійти до Берліну, інші битви висвітлені в фільмі виступають фоном, на них не акцентується багато уваги, хоча батальних сцен, які приковують увагу глядача достатньо [8; 9, с. 4, 18–20, 37, 42–46, 53].

Німецька бронетехніка – трофейна, зустрічається переважно в 1-й серії фільму. Зокрема це **Panzerkampfwagen IV (7,5 cm) Ausführung F2** або **Pz.Kpfw. IV Ausf. F2** (рис. 4) – середній танк Третього Рейху. Pz.IV Ausf.F став результатом аналізу бойового застосування машин попередніх варіантів у Польщі та Франції. У танк внесли дуже істотні зміни: в нього встановили 75-мм гармату KwK40 з довжиною ствола 43 калібру та початковою швидкістю бронебійного снаряда 770 м/с, розроблену конструкторами фірм

Рис. 5. *Pz. Kpfw. II Ausf. C*
(«Сталінградська битва»)

(рис. 6), у другій серії фільму – під час контрнаступу радянських військ. У Сталінградській битві приймали участь окрім Т-34 також Т-70 та танк Клим Ворошилов. Вважаємо, що як і у випадку з фільмом «В горах Югославії» Т-34 легше було дістати для зйомок [4, с. 53].

У фільмі зустрічається як радянська так і німецька трофейна бронетехніка. Серед радянських машин: **Т-34-85** (рис. 7) – військове позначення останньої модифікації радянського середнього танка Т-34 зі зброями калібру 85-мм, який з 1944 року був основним танком Радянської Армії; радянська важка самохідно-артилерійська установка **ІСУ-122 (об'єкт 242)** (рис. 8) прийнята на озброєння з березня 1944 року [59, 79, 82].

Рис. 8. ІСУ-122 («Падіння Берліну»)

процесу створення цієї не передбаченої у системі танкового озброєння Вермахту бойової машини став радянський середній танк Т-34. Машина відрізнялась високою рухливістю та проходимістю, через що деякі експерти називають «Пантеру» найкращим середнім танком Другої світової війни. На озброєнні танка стояла 75-мм зброя KwK42, яка могла ефективно боротися практично з усіма танками союзників та СРСР і 7,92-мм кулемет MG34 спарений зі зброєю.

Pz. Kpfw. V Panther Ausf. G стала надходити на озброєння танкових підрозділів Вермахту та військ SS з весни 1944 року, застосовувалась німцями на Східному та Західному фронтах. Pz. Kpfw. V Panther Ausf. G зіграла ключову роль у всіх наступальних та оборонних операціях Німеччини в 1944–1945 роках, будучи наймасовішим танком Панцерваффе в цей період.

Рис. 10. Tiger I («Падіння Берліну»)

Отже, в ході дослідження було з'ясовано, що в радянських кінофільмах 1945–1955 рр. залучалась бронетехніка, яка дійсно приймала участь в бойових діях, а саме німецька трофейна техніка та радянські танки, які були найбільш доступні, найбільше – Т-34. Серед особливостей зображення танків в проаналізованих кінострічках зустрічається застосування танків, як транспортного засобу – для доставки піхоти до полю бою та використання бронетехніки як нерухомої вогневої точки. У зв'язку з тим, що досліджувані кінострічки виходили у перші 10 років після війни, неточності у зображенні танків відсутні,

Рис. 7. Т-34-85 («Падіння Берліну»)

У фільмі зустрічається, один з найбільш відомих важких танків, що брали участь у Другій світовій війні – «Пантера» **Panzerkampfwagen Panther (7,5 cm KwK L/70) Ausführung G**. (рис. 9). Каталізатором

Рис. 9. Panzerkampfwagen V Panther («Падіння Берліну»)

В кінострічці також продемонстровано німецькі танки **Panzerkampfwagen Tiger (8,8 cm) Ausführung H1 або Tiger I** (рис. 10), які надходили на озброєння важких танкових батальйонів. Tiger 1 випускався з липня 1942 року до серпня 1943 року, Вперше танки було застосовано восени 1942 року на Ленінградському фронті у складі 502-го важкого танкового батальйону [6, с. 50, 62].

через хронологічну близькість до війни. Однак, проведений аналіз показав, що помилки зустрічаються під час співставлення хронології подій та зображеної техніки, зустрічається представлення лише частини танків, які приймали участь в битвах.

Встановлено, що зображення техніки у військових драмах та кіноепопеях першого повоєнного десятиріччя сприяли підтримки базових елементів міфологічного образу війни в СРСР: гіперболізовані зусилля воїнів Червоної Армії та військово-політичного керівництва країни задля досягнення перемоги; масовий героїзм і жертівність населення.

Abstract. The article is devoted to the study of the peculiarities of the image of Soviet and German armored vehicles of the Second World War in the Soviet cinema of the first postwar decade. The source base is represented by films, which is due to the specifics of the study. The methodological basis of the work is the principles of historicism and objectivity, methods: chronological, historical comparative, content analysis. The use of images of technology to create a visual image of war, support for the narrative of the invincibility of the Red Army is justified. It is established that since the Soviet cinema of 1945-1955 years involved armored vehicles that took part in hostilities, and due to the fact that this was the first postwar decade, there are no inaccuracies in the depiction of tanks. It was found that errors are encountered when comparing the chronology of events and the depicted armored vehicles.

Keywords: Second World War II, tank, Soviet cinema.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. В горах Югославії. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=KmIFXZsCUCQ>
2. Сталінградська Битва. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=z4LKofPjw4I>
3. Волков Е. Образы Сталинградской битвы в советском художественном кино. *Новый исторический вестник*. 2015. № 2 (44). С. 128–150. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/obrazy-stalingradskoy-bitvy-v-sovetskom-hudozhestvennom-kino/viewer>
4. Кривизюк Л. Сталінградська стратегічна оборонна операція (17.07. – 18.11.1942 р.): здобутки та прорахунки в оперативному командуванні танковими військами. *Схід*. 2019. № 6(158). С. 52–57.
5. Ханютин Ю. М. Предупреждение из прошлого. М.: Искусство, 1968. 285 с.
6. Барятинский М. Немецкие танки в бою. М.: Яуза, 2007. 84 с.
7. Бишоп К. Танки и бронетехника Второй мировой войны. Германия. 1939–1945, пер. с англ., М.: АСТ, 2015. 379 с.
8. Падіння Берліну. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=3TR9PA8Qu7g>
9. Падение Берлина / Избранные сценарии советского кино. Т. 6: В 6-ти т. / Ред. коллегия: В. Кожевников [и др.]. М.: Госкиноиздат, 1951. С. 5–71.
10. Барятинский М. Советские танки в бою. От Т-26 до ИС-2 М.: Яуза, 2008. 93 с.

УДК 94:321.013](520)

ЯПОНІЯ ЯК «ДЕРЖАВА СЕРЕДНЬОЇ СИЛИ»

Н. В. Дорош, І. Г. Паніна

Анотація. У даній роботі досліджується концепція держав «середньої сили», їх роль на міжнародній арені та визначаються основні характеристики держави «середньої сили». Методологічною основою роботи є системний підхід і структурно-функціональний аналіз, який дозволяє виділити найвагоміші аспекти досліджуваної проблеми та описати складну систему, якою є «держава середньої сили». Японія розглядається як приклад такої держави за статусом, поведінкою та стратегією, яких вона дотримується у своїй зовнішній політиці. В еру боротьби «великих сил» на міжнародній арені Японія реалізує політику «держави середньої сили», не намагаючись здобути якомога більше впливу в конкретному регіоні, при цьому залишаючись в ньому вагомим гравцем та підтримуючи свій авторитет, який впливає на політичні, економічні, технологічні та інші сфери діяльності регіону.

Ключові слова: Японія, «держава середньої сили», зовнішня політика, статус, «м'яка сила».

Вступ. Японія – це країна з великим досвідом трансформації своєї політики на міжнародній арені. Після Другої світової війни під тиском від програшу Японія дійшла до перетворення від мілітаристської держави на державу, яка зосереджена на розвитку свого економічного та технологічного секторів, розповсюдженні свого впливу за допомогою